

ROCZNIK TOMISTYCZNY
11 (2022)

ROCZNIK TOMISTYCZNY

11 (2022)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

11 (2022)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, **Mieczysław Gogacz**, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Tomasz Pawlikowski, Tomasz Duma

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2022

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

PROFESOR MIECZYŚLAW GOGACZ (1926 – 2022)

Fotografia wykonana 8 listopada 2008 przez Izabelę Andrzejuk

Spis treści

Od Redakcji.....	13
Andrzej Duda List kondolencyjny Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	15
Paweł Grzybowski List kondolencyjny Burmistrza Rypina	17
Ryszard Czekalski List kondolencyjny Rektora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego	19
Tomasz Duma Kondolencje z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II	21
Wiesław A. Mering „Miłość gwarantuje spotkanie osób po śmierci” (Homilia na Mszy Świętej pogrzebowej śp. Profesora Mieczysława Gogacza)	23
Antoni B. Stępień Mowa pogrzebowa	27

Rozprawy i artykuły

Izabella Andrzejuk Mieczysław Gogacz's anthropological explanation for the existence of angels	31
Grzegorz Pyszczek Poezja jako duchowe święto. O filozofii poezji Mieczysława Gogacza	39
Magdalena Płotka Przyjemność w filozofii starożytnej: Platon, Arystoteles, Epikur.....	53
Henryk Majkrzak Władze duszy w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	65
Michał Zembrzuski Poznanie intelektualne duszy ludzkiej oddzielonej od ciała (<i>anima separata</i>) a intelekt czynny i możnościowy	89
Dawid Lipski Thomas Aquinas's Arguments in Defense of the Unity of the Substantial Form in Human Being	111
Paulina Sulenta Możliwość samozagłady świata. Metafizyczne dociekania św. Tomasza z Akwinu w <i>Kwestiach dyskutowanych o mocy Boga</i>	127
Izabella Andrzejuk Oblicza umiarkowania. Cnota skromności w aretologii Tomasza z Akwinu.....	147
Bartosz Zalewski Pojęcie <i>ius gentium</i> w <i>Summa Theologiae</i> św. Tomasza z Akwinu.....	159

Artur Andrzejuk The Problem of <i>affectiones</i> in the Texts of Thomas Aquinas	181
Magdalena Płotka <i>Ad altiora vel mirabiliora</i> . Richard of Saint Victor on Admiration and Affection.....	193
Marcin W. Bukala <i>Auctoritates ethicorum</i> Jana z Ząbkowic († 1446): autor, charakter tekstu i wykorzystane źródła (od „translacio arabica” do Akwinaty)	211
Kazimierz Mikucki Obecność filozofii tomistycznej w polemice Piotra Semenki z Andrzejem Towiańskim	227
Maciej Sobiech Ku tomistycznej teorii literatury	245
Artur Andrzejuk Franciszek von Tessen-Węsierski (1869–1947) i jego tomistyczna teoria cudu.....	261
Natalia Herold Ontyczna struktura normy w ujęciu tomistycznym	277
Wojciech Kilan Morderstwo jako odrębny typ działania śmiertelnościowego. Analiza filozoficzno-prawna w kontekście tomistycznej etyki	295
Marian Szymonik Moralny wymiar apostazji. Uwagi w kontekście filozofii klasycznej	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2021/2022	345
Michał Zembrzuski Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży 9 marca 2022	355
Julia Rejewska Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej <i>Filozofia i nauki stosowane. In memoriam prof. Marii Janik-Czachor</i>	359
Jan Krokos Metafizyka i teologia w dyskusji o człowieku i kulturze	363
Bruno Sadok Recenzja. <i>Aristoteles, Analityki pierwsze. Analityki wtóre</i> , tłumaczenie i opracowanie Marian A. Wesoły, redakcja naukowa Andrzej Maryniarczyk, Lublin-Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2020, ss. 454.....	377
Ewa A. Pichola Dietrich von Hildebrand – <i>Doctor Multifunctionalibus</i> – kolejna rola Doktora Kościoła dwudziestego wieku. Recenzja. Łukasz Golec, <i>Idee modernistyczne w filozofii i teologii w świetle pism Dietricha von Hildebranda</i> , Lublin 2021, stron 127.....	383

Izabella Andrzejuk Przyjemność i radość. Recenzja. Magdalena Płotka, Tomasz z Akwinu. <i>O przyjemności</i> , Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2021, ss. 193.....	391
Ewa A. Pichola Filozofia i etyka nauczane w szkole średniej, jako sposób poszukiwania prawdy. Recenzja. Zbigniew Zdunowski, <i>Filozofia jest ciekawa. Z ćwiczeniami dla lubiących myśleć</i> , Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2021, stron 368 stron.....	397
Nota o autorach.....	403

Table of Contents

Editorial	11
Andrzej Duda A letter of condolence from the President of the Republic of Poland	15
Paweł Grzybowski Condolence letter from Mayor of Rypin	17
Ryszard Czekalski Condolence letter from the Rector of the Cardinal Stefan Wyszyński University	19
Tomasz Duma Condolences from the John Paul II Catholic University of Lublin	21
Wiesław A. Mering „Love guarantees meeting people after death” (Homily at the funeral Mass of the late Professor Mieczysław Gogacz)	23
Antoni B. Stepień Funeral speech	27

Dissertations and Articles

Izabella Andrzejuk Mieczysław Gogacz’s anthropological explanation for the existence of angels	31
Grzegorz Pyszczek Poetry as a spiritual celebration. On Mieczysław Gogacz’s philosophy of poetry	39
Magdalena Płotka Pleasure in ancient philosophy: Plato, Aristotle, Epicurus	53
Henryk Majkrzak Le potenze dell’anima secondo san Tommaso d’Aquino	65
Michał Zembrzuski Intellectual Cognition of the Human Soul Separated from the Body (<i>anima separata</i>) and Active and Possible Intellect	89
Dawid Lipski Thomas Aquinas’s Arguments in Defense of the Unity of the Substantial Form in Human Being	111
Paulina Sulenta The possibility of self-destruction of the world. The metaphysical considerations of St. Thomas Aquinas in the <i>Quaestiones disputatae de potentia Dei</i>	127
Izabella Andrzejuk Faces of temperance. The virtues of modesty in Thomas Aquinas’s arethology	147
Bartosz Zalewski Concept of <i>ius gentium</i> in <i>Summa Theologiae</i> of St. Thomas Aquinas	159
Artur Andrzejuk The Problem of <i>affectiones</i> in the Texts of Thomas Aquinas	181

Magdalena Płotka <i>Ad altiora vel mirabiliora. Richard of Saint Victor on Admiration and Affection</i>	193
Marcin W. Bukała <i>Auctoritates ethicorum</i> by John of Ząbkowice († 1446): the author, the features of the text, the quoted sources (from „translacio arabica” to Aquinas)	211
Kazimierz Mikucki The presence of Thomistic philosophy in the polemic of Piotr Semenenko with Andrzej Towiański	227
Maciej Sobiech Toward a Thomist Literary Theory	245
Artur Andrzejuk Francis von Tessen-Węsierski (1869- 1947) and His Thomistic Theory of Miracle.....	261
Natalia Herold Ontic Structure of Norm in the Thomistic Approach	277
Wojciech Kilan Murder as a distinct type of lethal action. Philosophical and legal analysis in the context of Thomistic ethics.....	295
Marian Szymonik The moral dimension of apostasy. Remarks in the context of classical philosophy.....	313

Reports and Reviews

Natalia Herold Activities of the Thomistic Scientific Society in the academic year 2021/2022	345
Michał Zembrzusi Report from the Thomistic Symposium in Łomża March 9, 2022	355
Julia Rejewska Report from the academic conference on <i>Philosophy and Applied Sciences. In memoriam of prof. Maria Janik-Czachor</i>	359
Jan Krokos Metaphysics and Theology in the Discussion of Man and Culture	363
Bruno Sadok Review. <i>Arystoteles, Analityki pierwsze. Analityki wtóre</i> , edited and translated by Marian A. Wesoły, redakcja naukowa Andrzej Maryniarczyk, Lublin-Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2020, pp. 454.....	377
Ewa A. Pichola Dietrich von Hildebrand - Doctor Multifunctionalibus - Another Appearance of the „Doctor of Church of the Twentieth Century”. Review. Łukasz Golec, <i>Idee modernistyczne w filozofii i teologii w świetle pism Dietricha von Hildebranda [Modernist Ideas in Philosophy and Theology from the Perspective of Works of Dietrich von Hildebrand]</i> , Lublin 2021, pp 127.....	383
Izabella Andrzejuk Pleasure and Joy. Review: Magdalena Płotka, <i>Tomasz z Akwinu. O przyjemności [Thomas Aquinas on Pleasure]</i> , Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2021, pp. 193.....	391

Ewa A. Pichola

Philosophy and Ethics Taught in the High School as a Path to Search for Truth. Review.
Zbigniew Zdunowski, *Filozofia jest ciekawa, z ćwiczeniami dla lubiących myśleć*, [Philosophy is
Interesting, with Tasks For Passionates of Thinking], Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin
2021, 368 pages..... 397

Note about authors.....403

Recenzja

Arystoteles, *Analityki pierwsze. Analityki wtóre*, tłumaczenie i opracowanie Marian A. Wesoły, redakcja naukowa Andrzej Maryniarczyk, Lublin-Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2020, ss. 454.

Recenzowana książka jest nowym tłumaczeniem *Analitik pierwszych* i *Analitik wtórych* Arystotelesa. Została wydana przez Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, znane w ostatnich latach między innymi z trójjęzycznego wydania *Metafizyki* Arystotelesa (wyd. 2, 2017). Treść rozprawy obejmuje: *Słowo od wydawcy* (Andrzej Maryniarczyk), *Przedmowę* i obszerny *Wstęp* (Marian Wesoły), nowe tłumaczenie *Analitik pierwszych* i *Analitik wtórych*, oraz *Bibliografię*, *Indeks osobowy* i cenne *Glosarium grecko-łacińsko-angielsko-polskie istotnych wyrażen technicznych 'Analitik' Arystotelesa*.

Analityki pierwsze i *Analityki wtóre* wchodzi w skład tzw. *Organonu* (gr. ὄργανον - instrument, narzędzie, organ) Arystotelesa, czyli zbioru pism logicz-

nych, będących swoistym przygotowaniem instrumentarium badawczych do poznania naukowego. *Analityki* stanowią trzecią i czwartą rozprawę tego „narzędzia”, które Stagiryta sformułował celem pełnego zracjonalizowania badań prowadzonych w zakresie filozofii, matematyki i nauk przyrodniczych. W obydwu traktatach została przedstawiona formalna teoria sylogizmu i teoria dowodu, ze szczególnym uwypukleniem rozumowań dowodzących oraz schematów logicznych w formie symbolicznej.

Arystoteles uważał odkrycie sylogizmu za jedno ze swych największych osiągnięć. Sylogizm wykorzystywał przede wszystkim jako środek dowodzenia tego, co jest obiektywnie prawdziwe, a nie tylko jako środek perswazji czy

przekonywania. Nadawał logice funkcję służebną w odniesieniu do metafizyki, a także wobec innych nauk. Logika miała umożliwiać dowodzenie prawdy. Na gruncie filozofii pozwalała odkrywać konieczne i ostateczne przyczyny istnienia bytów.

Specyfika logiki Arystotelesa ukształtowała się w kontekście rozwijanego przez niego realizmu poznania metafizycznego, który opierał się na wyprowadzaniu poznania z doświadczenia konkretnych bytów. Logika ta wypływa z realistycznego podejścia do rzeczywistości i odczytania ze świata reguł nim rządzących oraz służy bardziej wnikliwemu przeprowadzeniu procesu poznania metafizycznego. W tym należy poszukiwać podstaw racjonalności logiki, połączenia w jej ramach zarówno rzeczowości z formalizmem matematycznym, jak i zasadności przeprowadzanych wnioskowań, mających służyć poszukiwaniu prawdy bytu. Na przykład, w *Metafizyce* przy tłumaczeniu tożsamości bytu Stagiryta posługuje się teorią złożenia z substancji i przypadłości, którą przenosi na pole orzekania o podmiocie w zdaniu, natomiast w *Analitykach pierwszych* stwierdza, że podstawą wszelkiego sylogizmu jest orzekanie terminu większego o mniejszym poprzez termin średni, który „ma się odpowiednio w predykcjach (*kategoriai*)” i który „ma spoić te predykcje”¹. Podobnych przykładów można byłoby przytoczyć znacznie więcej, co potwierdza, że całą logikę, jej racjonalność i zasady apodyktycznego wnioskowania, Arystoteles opiera na meta-

fizycznych zasadach rządzących bytem-substancją, które odczytuje się z realnego bytu. Takie usprawnienie umysłu człowieka do odkrywania koniecznych i ostatecznych przyczyn istnienia rzeczy ma ogromną wartość, gdyż nie odrywa poznania od poznawanego świata, lecz odwrotnie, bazując na realizmie, ciągle do niego powraca. Inaczej stało się ze współczesną matematyką (zarówno stosowaną, jak i tzw. czystą), która sprowadza wyjaśnienia do operacji na liczbach lub innych wyabstrahowanych strukturach matematycznych, a do rzeczywistości zwraca się ewentualnie tylko dla potrzeby stworzenia bardziej adekwatnego modelu. U Arystotelesa realizmem naznaczony był nawet sposób wykorzystania skrótów nazw, który służył ujęciu istoty bytu. Sposób ten wywarł później wpływ na metodę tworzenia stałych matematycznych.

W Arystotelesowskiej koncepcji logiki charakterystyczne jest to, że dla uniknięcia *regressus ad infinitum* przyjmuje się postulat niedefiniowalności i niedowodliwości terminów pierwotnych (*horoi*) i podstawowych twierdzeń (*aksjomata*). Do ich oczywistości i pewności dochodzi się drogą indukcji w sposób jednoznaczny i konieczny (*Słowo od Wydawcy*, str. 7). Takie podejście, wynikające z racji filozoficznych, utrwaliło się w naukach ścisłych do dnia dzisiejszego.

Analityki, mimo że dzielą się na pierwsze i wtóre, można rozpatrywać jako jedno dzieło traktujące o teorii dowodu (*apodeixis*) i wiedzy demonstratywnej (*episteme apodeiktike*). Każda z *Analityk*

¹ *An. Pr.*, 40 b 18 - 41 b 6.

składa się z dwóch ksiąg. W *Analitykach pierwszych* wyłożona jest teoria sylogizmów w sensie ogólnym, a w *Analitykach wtórych* tzw. apodejktyka, czyli teoria sylogizmu epistemicznego (naukowego).

We *Wstępie* autor przekładu podaje zwięzły wgląd w kompozycję i sekwencję wywodów obydwu traktatów Arystotelesa (s. 50-59). Na początku Stagiryta wyjaśnia z czego powstaje sylogizm oraz w jaki sposób i w jakich figurach rozstrzyga się wniosek, wskazując na konieczność dochodzenia do jego przesłanek, a potem przechodzi do procedury *analysis*, czyli sprowadzenia sylogizmów do figur. Następnie rozważa, kiedy i jak powstają sylogizmy według trzech figur, analizuje sylogizmy modalne oraz możliwość tworzenia sylogizmów. W II księdze przechodzi do omówienia, jak z fałszywych bądź prawdziwych przesłanek wyprowadza się prawdziwy bądź fałszywy wniosek, po czym zajmuje się analizą dowodu błędnego koła, konwersji wniosku z obaleniem przesłanki i innych problemów (takich jak dowód przez niemożliwość i dowód dejktyczny, postulowanie z podstawy – *petitio principii*, oraz abdukcja, entymemat, domysł, oznaka i świadectwo), które rozpatruje według trzech figur. Na zakończenie przedstawia sylogistykę w aspekcie praktycznym, czyli metody dialektyczne stosowane w retoryce. Na *Analityki wtóre* składają się dociekania dotyczące wiedzy naukowej opartej na znajomości przyczyn tego, co jest konieczne, oraz dowodu (sylogizmu epistemicznego) jako specyficznego rodzaju wyjaśniania. Ponadto Stagiryta omawia warunek

prawdziwego orzekania, rozróżnienie poznania faktu i poznania racji, argumentację o wyższości dowodu ogólnego nad szczegółowym, twierdzącego nad przeczącym i bezpośredniego nad *contradictio in contrarium*. Za najbardziej epistemiczną, umożliwiającą odpowiedź na pytanie *dłaczego?*, Arystoteles uznaje figurę I sylogizmów. Księgę pierwszą *Analityk wtórych* kończy swoista teoria nauki. Natomiast do metodologicznych kwestii księgi drugiej należą m.in. formuły czterech pytań badawczych, rozróżnienie trzech typów definicji, ujęcie dowodzenia poprzez termin średni jako przyczyny formalnej, materialnej, sprawczej i celowej, ponadto zagadnienie związku przyczyny i skutku oraz problematyka poznania pierwszych zasad nauk, obejmująca zanegowanie wiedzy wrodzonej i nabywanie wiedzy na drodze percepcji zmysłowej wykorzystywanej w ramach doświadczenia i poznania intelektualnego.

Świadomość doniosłości *Organonu*, a w szczególności sposób dwóch jego najważniejszych traktatów logicznych, nadal skłania wielu uczonych do refleksji nad zawartymi w nich badaniami z dziedziny metafizyki i bazującej na niej szeroko pojętej logiki. Niemniej dokładniejsze podejmowanie tego rodzaju refleksji domaga się ciągłego aktualizowania istniejących przekładów wspomnianych dzieł, ponieważ dzięki nowym studiom nad myślą Stagiryty zmienia się kontekst interpretacyjny. Wiąże się to z potrzebą ciągłego powrotu do źródłowego znaczenia tekstu, usunięcia historycznych naleciałości na myśl pierwotną, weryfikacji już „oswo-

jonych” terminów i poszukiwania bardziej adekwatnych słów dla oddania pojęć używanych w czasach antycznych. Z tego m.in. względu dotychczasowe tłumaczenie *Analityk pierwszych* i *Analityk wtórych* na język polski, dokonane w 1973 roku przez Kazimierza Leśnika, doczekało się swojego następcy w postaci nowego przekładu autorstwa Mariana A. Wesołego. Tłumaczenie sprzed prawie pół wieku nie odpowiadało już bowiem najnowszym opracowaniom i tłumaczeniom dzieł Arystotelesa, wprowadzającym w ich współczesną wykładnię liczne korekty.

Nowy przekład został opublikowany w przystępnej i fachowej formie dwujęzycznej. Autor opatrzył go komentarzami, które uwzględniają aktualny stan badań nad dziełami logicznymi Arystotelesa, z wykorzystaniem metody graficznej dla pokazania figur sylogizmów i diagramów geometrycznych. Autor tłumaczenia od lat zajmuje się zarówno przekładem dzieł Arystotelesa, jak i badaniami nad filozofią i logiką perypatetycką, o czym świadczy wiele prac podanych w bibliografii (warto tu przytoczyć chociażby takie jak: *Verso un' interpretazione semantica delle categorie di Aristotele* (1984) *Aristotle's Lost Diagrams of Analytical Figures* (1996), *An Analytic Insight into Aristotle's Logic* (2003), *Księga Δ „Metafizyki” Arystotelesa: O wyrażeniach wielorako orzekanych czyli podług przydawki* (2016), *Towards a Reconstruction of Aristotle's Lost Diagrams of the Syllogistic Figure* (2019)). Na gruncie polskim jest on znanym i cenionym badaczem w tej dziedzinie.

Rozwiązując trudności, które dotyczą wspomnianej wcześniej współczesnej adaptacji istotnych wyrażen zawartych w traktacie, autor przekładu wybiera drogę pośrednią: ani ich nie transliteruje, rezygnując z tłumaczenia na język współczesny (jak to robił badacz logiki arystotelesowskiej G. Boger, pisząc *teleios* – zamiast *doskonały*, czy *protasis* – zamiast *zdanie* lub *przełanka*), ani nie odchodzi za daleko w interpretacje (podając np. *syllogismos* jako *dedukcja*, jak robili to inni), lecz tekst tłumaczy, mając na uwadze perspektywę bardziej historyczną niż adaptacyjną w oddawaniu treści, w sposób maksymalnie przystępny współczesnemu czytelnikowi, jednocześnie trzymając się wiernie oryginału greckiego i unikając „zbędnych nowości” przekładów obcojęzycznych (*Przedmowa*, s. 15). Niemniej w odniesieniu zwłaszcza do fundamentalnych terminów greckich podejście to bywa zawodne, wskutek czego przekład wydaje się zawężać oryginalną myśl, czego przykładem jest termin *nous* tłumaczony przez Wesołego jako „intelekcja” (od łac. *intellectus*) (s. 428 n.).

Mając na uwadze zawiałość sensu wielu ważnych terminów występujących w *Analitykach*, autor dołączył do tłumaczenia *Glosarium grecko-łacińsko-angielsko-polskie*, które służy objaśnieniu znaczenia tych terminów w szerszym kontekście. *Glosarium*, podany równoległe do tłumaczenia grecki oryginał oraz dobry aparat krytyczny do tekstu stanowią istotny walor tego wydania. Docenić trzeba zwięzłość przypisów, choć niestety niekiedy są one zbyt lakoniczne. *Bibliografia* zawiera obszerną listę

tekstów źródłowych, przekładów i komentarzy oraz wybrane polskie i zagraniczne opracowania, dotyczące nie tylko *Analityk*, ale też innych badań nad sylogistyką Arystotelesa.

Jako pierwsze w *Bibliografii* wśród wydań tekstów źródłowych podane jest wydanie I. Bekkera z 1831 roku, wchodzące w skład dzieł wszystkich Arystotelesa – *Aristotelis Opera*, natomiast w pracy nigdzie nie wskazano, że właśnie na podstawie tego wydania zostało dokonane tłumaczenie. Warto też dodać, że w ogóle nie pojawia się informacja na temat istotnych tłumaczeń *Analityk* na przestrzeni dziejów filozofii, między innymi o pierwszym w historii tłumaczeniu na język łaciński *Analityk pierwszych* (*Analityki wtóre* zaginęły), dokonany przez Boecjusza na początku VI wieku, a był to ogromnie ważny przekład, uprzystępniający to dzieło światu łacińskiemu. Przekłady, komentarze do dzieł Arystotelesa oraz podręczniki logiczne Boecjusza – napisane w ówczesnej *lingua franca* – były rewolucyjne dla Europy: przez wiele wieków całe pokolenia uczniów i studentów kształciły się na ich podstawie, realizując program *quadrivium* (w ramach którego studiowano początki matematyki, m.in. arytmetykę, sylogistykę (logikę) i geometrię), a do niemal XIII wieku najwybitniejsi myśliciele rozwijali je lub powoływali się na nie w swoich pracach. Tłumaczenia dzieł logicznych Arystotelesa i Porfiriusza wyznaczały standardy badań naukowych przez całe średniowiecze, a komentarze Boecjusza były głównymi

narzędziami, za pomocą których logicy od IX do XII wieku interpretowali przetłumaczone przez niego teksty Arystotelesa². Późniejsze przekłady na języki nowożytny, często wbrew zamiarowi odcinania się od Średniowiecza, odwoływały się do tłumaczeń łacińskich, dzięki czemu rozumienie arystotelizmu sformułowane w średniowieczu oddziaływało poprzez renesans na czasy nowożytny.

Mimo widocznej dużej staranności w redagowaniu przekładu, pewne wątpliwości może budzić sam układ tekstu. Tekst polski umieszczony został w lewej, oryginał zaś grecki w prawej kolumnie każdej strony, co wydaje się być kontrintuicyjne dla języków europejskich. Podanie tekstów w odwrotnym układzie, jak jest w większości tego rodzaju publikacji, uczyniłoby dzieło praktyczniejszym w lekturze. We *Wstępie* błędnie podano przypisy (od 134-go na str. 54 zaczynając, po 172-gi na str. 58). Odsyłają one do niewłaściwych miejsc w *Analitykach pierwszych*, chociaż tekst traktuje o *Analitykach wtórych* (właściwa numeracja mieści się w przedziale *An. Post.*, 71 a 1 – 100 b 17, podczas gdy wymienione przypisy odsyłają do *An. Pr.*, 24 a 10 – 66 b 3).

Jak zauważa M. Wesoły, jednym z najtrudniejszych wyzwań przy tłumaczeniu *Analityk pierwszych* i *Analityk wtórych* jest odtworzenie ich całościowej struktury, co ma kluczowe znaczenie dla wiernego przekładu poszczególnych mniejszych części obydwu traktatów. Mając na uwadze to, że nie ma w odno-

² J. Marenbon, *Anicius Manlius Severinus Boethius*, w: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (wydanie internetowe: <https://plato.stanford.edu/entries/boethius/#LogiProjLogiComm> [dostęp 01.08.2021]).

towanej kwestii powszechnej zgody wśród tłumaczy i komentatorów pism Arystotelesa, jak też trudności interpretacyjne w lekturze nawet małych partii tekstów Arystotelesa, należy stwierdzić, że wykonana praca nad nowym przekładem *Analitik* jawi się jako naprawdę tytaniczna.

Natomiast samych *Analitik*, będących dziełem najwybitniejszego uczonego starożytności, a prawdopodobnie i wszechczasów, ich znaczenia dla rozwoju ludzkiej wiedzy, a w szczególności dla badań z zakresu filozofii, logiki i nauk ścisłych, nie sposób jest przecenić. Zachęta do ich lektury pozostanie – można śmiało po-

wiedzieć – zawsze aktualna. Opublikowane ostatnio nowe ich tłumaczenie, dokonane przez M. Wesołego w sposób na wskroś profesjonalny, uprzystępnia to dzieło współczesnemu czytelnikowi polskiemu możliwie najbliższej sensu oryginalnego.

Książka ma dużą wartość naukową i dydaktyczną. Może ona być uznana za wzorcowy nowoczesny przekład dzieła Arystotelesa na język współczesny, służący tak uczonym badaczom myśli Stagiryty, jak i każdemu zainteresowanemu najstarszym systemem logicznym – pierwotną sylogistyką, opartą na metafizycznym realizmie.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, członek-założyciel Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji Rocznika Tomistycznego. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Autorka książek: *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu* (Warszawa 2021) oraz (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., profesor w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej). Zajmuje się historią etyki życia gospodarczego okresu przed wyodrębnieniem się dyscypliny ekonomii, kulturą średniowiecza oraz szerzej filozofią praktyczną; główną podstawą habilitacji M.W. Bukala była monografia *Risk and Medieval Negotium. Studies of the Attitude towards Entrepreneurship: from Peter the Chanter to Clarus Florentinus* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. Jest autorem krytycznych edycji szeregu tekstów z polskiej etyki i teologii praktycznej XIV i XV wieku (m.in. Mateusza z Krakowa) i współautorem przekładu kwestii diskutowanych św. Tomasza *De potentia*

Dei. Jest również redaktorem naczelnym pisma „Prakseologia”. W roku akademickim 2021/22 prowadził seminarium poświęcone etyce i teologii praktycznej życia gospodarczego w tekstach Tomasza z Akwinu.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6489-913>

Tomasz Duma – ks. dr hab., pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Filozofii KUL; autor książek: *Akt i możliwość w filozofii realistycznej. Gallusa Mansera interpretacja teorii aktu i możliwości* (Lublin 2008), *Metafizyka relacji. U podstaw rozumienia relacji bytowych* (Lublin 2017), jak też licznych artykułów m.in. z zakresu metafizyki i antropologii filozoficznej. Interesuje się metafizyką, zwłaszcza tomizmu egzystencjalnego i antropologią.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Wojciech Kilan – mgr, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Pracowni Badań nad Światem Przeżywanym. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm); etyka cnót, filozofia społeczna, filozofia analityczna, fenomenologia. Pod opieką dra hab. Michała Głowali pracuje nad rozprawą doktorską pod tytułem: *Tomistyczna etyka działań śmiercionośnych państwa*.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1507-1787>

Jan Krokos – ks. prof. dr hab., absolwent Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie i Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, od 1994 r. zatrudniony na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej, później – Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w Instytucie Filozofii. Kierownik Katedry Teorii Poznania. W latach 2005–2012 dziekan Wydziału. Zajmuje się problematyką poznania bezzałożeniowego i atematycznego, rolą języka w poznaniu, zagadnieniami sumienia, intencjonalności i metodologii teologii oraz filozofii. Inspiruje się filozofią klasyczną, fenomenologią oraz filozofią analityczną.

Dawid Lipski – dr, adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw

Penitencjarystyki Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel mianowany etyki w szkole podstawowej.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Henryk Majkrzak SCJ – ks. dr hab. teologii dogmatycznej (Uniwersytet Opolski, rozprawa: *Antropologia integralna w 'Sumie teologicznej' św. Tomasza z Akwinu*), dr teologii życia wewnętrznego (Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, *Rola przyjaźni w życiu duchowym św. Augustyna*) oraz dr filozofii człowieka (Papieski Uniwersytet św. Tomasza z Akwinu w Rzymie, *La dignita dell'uomo nel pensiero di san Tommaso d'Aquino*). Wykładowca filozofii na uczelniach katolickich Krakowa i okolic, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie oraz członek Polskiego Towarzystwa św. Tomasza z Akwinu (KUL, Lublin), a także Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (UKSW, Warszawa). Jest autorem wielu książek i publikacji, znawcą Kościoła w Azji Środkowej i na Zakaukaziu oraz Watykanu i papieskich formacji zbrojnych. W pracy duszpasterskiej wspiera szczególnie rodzinę, a w uroczystościach patriotycznych szczególną uwagę poświęca „Żołnierzom Wyklętym” (Niezłomnym).

Wiesław Alojzy Mering – bp dr, ordynariusz włocławski w latach 2003-2021. Stopień doktora filozofii uzyskał w warszawskiej Akademii Teologii Katolickiej w 1976 r., na podstawie pracy: *Koncepcja metafizycznej struktury duszy w tomizmie egzystencjalnym*. Promotorem doktoratu był prof. Mieczysław Gogacz, dla którego W. Mering był pierwszym wypromowanym doktorem. Po doktoracie przebywał na rocznym stypendium rządu francuskiego na Uniwersytecie w Strasburgu. Był redaktorem naczelnym „Studiów Pelplińskich”, wykładowcą przedmiotów filozoficznych w wyższych seminariach duchownych w Pelplinie, Koszalinie i Elblągu. W latach 1992-2003 sprawował urząd rektora WSD w Pelplinie. W 1996 r. ks. Mering opublikował podręcznik *Wstęp do filozofii*. Jest też autorem skryptu z metafizyki oraz ponad 1000 różnych tekstów naukowych, publicystycznych, duszpasterskich. Część z nich zebrano w książkach: *Niezmiennie głosić Ewangelię* (2013), *Trochę świata* (2020), *Qui tacet, consentire videtur* (2020), *Kleksy myśli* (2019) i *Kleksy myśli 2* (2020).

Kazimierz Mikucki – ks. dr hab. Jest autorem ok. 50 prac naukowych o tematyce filozoficznej. Główne zainteresowania naukowe: teoria i metodologia filozofii tomistycznej w Polsce po II wojnie światowej, filozoficzne aspekty życia duchowego i konsekrowanego. Napisał książkę pt. *Tomizm w Polsce po II wojnie światowej* (Kraków 2016).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5589-2681>

Ewa Agnieszka Pichola – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelni w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filosofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Grzegorz Pyszczek – dr hab., socjolog kultury, filozof, absolwent historii filozofii Akademii Teologii Katolickiej (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), pracuje w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, opublikował m.in. *Nadnormalność jako zjawisko społeczne* (2013).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4221-7614>

Julia Rejewska – mgr, doktorantka filozofii w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół współczesnej etyki, filozofii kultury i filozofii edukacji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5740-6608>

Bruno Sadok – mgr, doktorant filozofii na studiach doktoranckich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół metafizyki realistycznej, filozofii perypatetyckotomistycznej i filozofii czasu.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0208-751>

Maciej Sobiech – dr nauk humanistycznych (filologia angielska), adiunkt na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Interesuje się twórczością G.K. Chestertona, dystrybucjonizmem angielskim, myślą Jacques'a Maritaina, tomizmem, personalizmem, romantyzmem angielskim, psychologią głębi C.G. Junga.

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab. emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował: fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej dotyczącej świata. Jego teorię poznania należałoby określić mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie - aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

Paulina Sulenta – dr, adiunkt w Katedrze Metafizyki na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Do jej zainteresowań naukowych należą: metafizyka klasyczna (szczególnie tomizm egzystencjalny), metafizyka poznania, antropologia filozoficzna i filozofia Boga. W 2020 roku opublikowała monografię naukową pt. *Stwórcza moc Boga. Stanowisko św. Tomasza z Akwinu*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1222-2519>

Marian Szymonik – ks., dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie; „profesor stały” i wykładowca w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0796-8001>

Bartosz Zalewski – dr, prawnik, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, radca prawny. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Autor licznych publikacji z zakresu historii prawa, w tym szczególnie z zakresu prawa rzymskiego, m.in. monografii *Humanitas w ustawodawstwie Konstantyna Wielkiego. Religia - polityka – prawo* (Lublin 2021).

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7508-354X>

Michał Zembrzusi – dr hab, profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasza z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*, a w 2021 roku – przekład Tomaszowego Komentarza do „*De Hebdomadibus*” Boecjusza.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>